

The background of the cover is a painting. It depicts a landscape with a body of water in the middle ground, surrounded by greenery and trees. In the background, there are mountains under a blue sky. The foreground is filled with red flowers, possibly poppies, and two tall, dark green trees frame the scene on the left and right sides. The painting style is somewhat impressionistic with visible brushstrokes.

Kéklő hegyek alatt lótuszok tava

Lotus Lake under Blue
Mountains

Tanulmányok Bethlenfalvy Géza tiszteletére
Essays in Honour of Géza Bethlenfaly

Szerkesztette: Kakas Beáta és Szilágyi Zsolt
Edited by Beáta Kakas and Zsolt Szilágyi

Gter ma a hanyatlás koráról

Szerzőség és hitelesség kérdése egy tibeti szöveg kapcsán

A buddhizmus szent szövegei iránti érdeklődésem – és azt hiszem, ebben osztozom e kötet számos szerzőjével – Bethlenfalvy Géza óráin kezdődött. Ő adta kezünkbe az első tibeti kéziratot, terelgetett bennünket első kísérletünknel, hogy eredeti nyelveken ismerkedjünk tantrikus szövegekkel. Segítőkézsége, humora, indiai történetei mindig inspirálóan hatottak rám. Sok szeretettel és hálával ajánlom neki alábbi írásom.

A páli hagyományban¹ a Buddha szava azt jelentette, amit egy bizonyos történeti személy, Śākyamuni Buddha tanított véges életideje alatt. Még a korai mahájána (mahāyāna)-szútrákban is megtalálható nyomaiban az a gondolat, hogy a szent szövegeknek történeti gyökerei vannak, pl. A Nyolcezeres *Prajñāpāramitā*² azt mondja, hogy akik a *Prajñāpāramitā*t tanítják, Śākyamuni tanítványai voltak előző életeikben. Ugyanakkor ebben a szövegben található a következő híres kijelentés is: „Nagytiszteletű Śāriputra, minden Dharma, amit a Mester tanítványai létrehoznak, a Tathāgata munkája”,³ ami azt sugallja, hogy nem tartották feltétlenül szükségesnek, hogy a Buddha szavai egy konkrét történeti személyhez legyenek kötve. A mahájána pantheon kitágulása szükségtelenné teszi, hogy a szövegek eredetét Śākyamuni történelmi alakjához kössék, mivel a „nagy jármű” tanításai szerint számtalan buddha él számtalan tisztaföldön, akik folyamatosan kinyilatkoztatják a tanítást. A mahájánával olyan elképzelések is megjelennek, mint a buddhatermészet, mely szerint a tökéletes buddhaság elérése bárki számára bármikor lehetséges.

¹ A buddhista hagyomány szerint a Páli kánont korábbi szájhagyomány és egy feltetelezett észak-indiai írt hagyomány alapján i. e. 29-ben foglalták írásba Srí Lankán, a negyedik buddhista zsinat alkalmával.

² *Aṣṭasāhasrikā-prajñāpāramitā-sūtra*, lásd Conze 1973.

³ Conze fordításában (1973: 9., 3. vers): „Just so, whatever Dharmas the Jina's disciples establish, Whatever they teach, whatever adroitly explain – Concerning the work of the holy which leads to the fullness of bliss, And also the fruit of this work – it is the Tathagata's doing.” És később ugyanebben a szövegben Subhūti azt mondja Śāriputrának (Conze 1973: 83.): „Whatever, Venerable Śāriputra, the Lord's disciples teach, all that is to be known as the Tathagata's work. For in the dharma demonstrated by the Tathagata they train themselves, they realize its true nature, they hold it in mind. Thereafter nothing that they teach contradicts the true nature of dharma. It is just an outpouring of the Tathagata's demonstration of dharma.”

Röviden összefoglalva, a mahájána doktrinális újításai hatásosan lerombolták a zárt kánon korábbi elképzelését, és a buddhista igazság generálását egy történelmen és időn túli dimenzióba helyezték át. Emiatt meglepő, hogy a tibeti *gter ma*⁴ vagy kincshagyomány követői nem elégedtek meg azzal, hogy a mindent átfogó buddhatermészet időtlen jelenlétét jelöljék meg a kinyilatkoztatás forrásaként, hanem ragaszkodtak ahhoz az elképzeléshez, hogy a kincsmester (tib. *gter ston*) – aki a szöveg „megtalálója” és szerzője – bármelyik században éljen is, mindig Padmasambhava valamelyik 8. századi tanítványának reinkarnációja. Padmasambhavát mint történelmi személyt a tibetiek második Buddhaként tisztelik, ezáltal ugyanolyan jogos forrásává válik a *gter ma* avagy kincshagyománynak, mint Śākyamuni a Páli kánonnak.

Számos szöveglista létezett már a 8–9. századtól kezdve Tibetben, melyek az Indiából, Belső-Ázsiából és Kínából származó, tibetire fordított szakrális buddhista szövegeket gyűjtötték össze,⁵ mégis a Putön⁶ által összeállított, 14. századi gyűjtemény lett az, melyet ma tibeti buddhista kánonként ismerünk, annak ellenére, hogy ez a gyűjtemény csak az új iskolák (tib. *gsar ma*)⁷ által elfogadott szövegeket tartalmazta. Bár néhány nyingma (tib. *nying ma*) tantraszöveg szerepel ebben a kánonban, a nyingma tantrák jelentősebb részét Putön és az új iskolák elutasították amiatt, hogy nem találták bizonyíthatónak azok indiai eredetét. Válaszul Ratna Lingpa⁸ mintegy száz évvel később negyvenkét kötetben foglalta össze a nyingmák belső tantráit,⁹ mely gyűjtemény aztán alapja lett a Jigme Lingpa¹⁰ által 1770-ben összeállított *Nyingma Gyübum*nak.¹¹ Bár ez a gyűjtemény már tartalmaz néhány *gter ma* szöveget, kifejezetten e hagyomány szövegeit összefoglaló gyűjtemény csak a 19. században készül, melynek neve Rincsen Terdzö.¹² Összeállítója az a

⁴ Ejtett alakja: terma. Jelentése: elrejtett szellemi kincs. Az egyszerűség kedvéért csak kincsként említem a továbbiakban.

⁵ A leghíresebbek a Denkarma (*ldan dkar ma or lhan dkar ma*) és a Phangthangma (*phang thang ma*). Lásd Dotson 2007; Herrmann-Pfandt 2008. Csak a Denkarma maradt fenn, része a Kangyurnak.

⁶ Bu ston rin chen grub (1290–1364), a Zha lu kolostor 11. apátja, híres szakja mester.

⁷ Az új iskolákat a buddhizmus második terjedésekor, a 11. századtól kezdve alapították Tibetben (a nagyobbak közülük a szakja, a kagyü, majd később a gelug). A tibeti királykor (7–9. század) alatt gyökeret vert különböző irányzatokat összefoglaló néven nyingmának, azaz „réginek” nevezik.

⁸ Ratna gling pa (1403–1471), híres kincsmester. Lásd Dudjom 1991: 793–795.

⁹ Mahā, anu, ati.

¹⁰ Jigs med gling pa (1729–1798). Lásd Dudjom 1991: 835–840.; Gyatso 1998.

¹¹ *Nyingma rgyud 'bum*. A Nyingma Gyübum szövegtípusainak osztályozását lásd Tulku Thondup 1986: 182–183.

¹² *Jam mgon kong sprul blo gros mtha' yas*. A *Rin chen gter mdzod* szövegeinek osztályozását lásd: Tulku Thondup 1986: 186–188.

híres Jamgön Kongtrul Lodrö Thaye (1813–1899) volt, aki számos mű írása és összeállítása mellett meghatározó alakja lett a *ris med* mozgalomnak is, mely különböző irányzatok tanításait és tapasztalatait próbálta egységbe foglalni. 1974-ben Dilgo Khyentse Rinpoche adta ki újra a gyűjteményt Delhiben. Ezeket a tanításokat követői ugyanúgy „Buddha szavainak” (sz. *buddhavacana*) tekintik, mint a klasszikus szútra vagy vinaja szövegeket.

A kincsszövegek misztikus kinyilatkoztatások írott formái. A legkorábbi 11. századi,¹³ de csak a 13. századtól beszélhetünk a *gter ma*-irodalom népszerűvé válásáról. És bár az egyes *gter ma*-ciklusokban (tib. *skor*) megidézett istenségek, gyakorlatok, tanítások különböznek, mindemellett nagyjából ugyanazt a mintát követik.¹⁴ Minden *gter ma*-ciklusban van egy gyökérszöveg (tib. *rtsa ba*), ami a kincs maga, és ehhez kapcsolódó kommentárok, szádhanák,¹⁵ számos rituálé és gyakorlat, és egy történeti rész is, mely gyakran tartalmazza a kincsmester életrajzát, és a kincs eredetének és megtalálásának történetét.

A kincsszövegek áthagyományozása ugyanúgy történik, ahogyan általában a nyíngmák a buddhista szövegek áthagyományozását leírják. Ennek három fázisa van:

Az első a Győzedelmesek tudati áthagyományozása (tib. *rgyal ba'i dgongs rgyud*), ami a buddhaföldeken történik, az őseredeti buddha Samantabhadra és női társa tanításainak formájában. A második a Tudásőrzők¹⁶ szimbólumok általi átadása (tib. *rig 'dzin brda brgyud*), ennek során a tanítást szimbólumok segítségével közvetítik. Itt a mesterek és tanítványok a nyíngma vonal korai pátriárkái, akik az indiai tantrikus buddhizmus késői szakaszában éltek. A harmadik a közvetlen átadás (tib. *gang zag snyan khung du brgyud*), melynek klasszikus formája az volt, amikor Padmasambhava tanításokat adott Triszong Decen (742–797) királynak és a királyi udvarban élő tanítványainak a 8. században.¹⁷

A kincsciklusokban található eredettörténetek szerint ez utóbbi áthagyományozás során Padmasambhava huszonöt tanítványának adott beavatást

¹³ Lásd Doctor 2005: 198. fn. 5.; Dudjom 1991: 751–752.; Tulku Thondup 1990: 154.; Gyatso 1993: 99. fn. 5. Az említett szerzők szerint első kincsmesterként a tibeti szövegek többsége Szangye Lámát jelöli meg. Többek között Orgyen Lingpa (1323 – kb. 1360) szövege is: *O rgyan guru padma 'byung gnas kyi skyes rabs rnam par thar pa rgyas pa bkod pa padma bka'i thang yig* (*Padma bka' thang shel brag ma*), fanyomat 1966, Rumtek; a másolat a Nyishang Takashar kolostorban maradt fenn, Manang, Nepal (n.p., 1972), f. 197a. Dudjom szerint Rinchen Zangpo kortársa volt, és 990–1070 között élhetett. (Dudjom 1991: 751. és Index 432.)

¹⁴ *Thugs rje chen po*; Dzogchen; a guru haragvó és békés szádhanái.

¹⁵ *sgrub thabs*.

¹⁶ *rig 'dzin* (sz. *vidyādhara*).

¹⁷ Doctor 2005: 19.; Gyatso 1986: 8.

(*smon lam dbang bskur*), megbízta őket a kincsek jövőbeni felfedezésével követhető életeikben, és jóslatban rögzítette a kincs felfedezésének idejét és körülményeit (*bka' babs lung bstan*), majd kijelölt egy *dākiñi*t vagy helyi védelmezőt a kincs őrének (*mka' 'gro gtad rgya*). Ezután maga Padmasambhava vagy egyik tanítványa, gyakran tibeti társa Jeshe Cögyal elrejtette ezeket a jóslatokat, tanításokat valahol Tibetben egy szoborban, egy sztúpában, a földben, az elemekben, vagy valakinek a tudatában. Az ilyen és hasonló eredettörténetet mindig követi egy másik leírás, mely gyakran a kincsmester életrajzának része, és amely a kincs felfedezésének történetét mondja el. Eszerint a kincs lehet egy apró sárga tekercsre *dākiñi* nyelven írott szimbólum (tib. *shog drill*), egy rituális tárgy, szobor, bármi, ami a kincsmester tudatából úgymond előhívja a korábbi életében kapott átadást. Ekkor a kincsmester leírja a tanítást és önmagát jelöli meg annak írójaként. A szövegnek az a része, mely a kincs felfedezéséről szól, általában személyes hangvétellű, néha majdhogynem költői beszámoló a kincsmester személyes vívódásáról, kétségeiről, és a kincs felfedezésének vagy éppen interpretálásának nehézségeiről.

A 14. századtól kezdve számos tibeti kincsszöveg ír elrejtett földekről, olyan völgyekről a tibeti-nepáli határ mentén, melyeket Padmasambhava rejtett el abból a célból, hogy menedékként szolgáljanak a tibetiek számára, amikor hazájukban veszélybe kerül az életük vagy a buddhista hagyomány fenntartása. Számos műfaj alakult ki a *gter ma*-irodalmon belül, melyek leírják, hogy néz ki egy adott elrejtett föld, milyen úton lehet megközelíteni, mik a külső és belső jelei annak, amikor Tibetet el kell hagyni. A szöveget, melyet példaként elemezni fogok, Rigzin Gödemnek¹⁸ tulajdonítják, aki a dél-tibeti Gungthang királyság befolyásos lámája, és az Északi Kincs¹⁹ hagyományvonal alapítója volt. Számos elrejtett földről írt, és élete utolsó éveit az egyik elrejtett földön, Demozsongban²⁰ töltötte. A szöveg címe *Sbas yul spyi'i them byang*, „Az elrejtett földek általános leírása”, ami a *Byang gter lung bstan*, az Északi Kincs hagyomány prófécia- gyűjteményének egyik darabja. Ma is népszerű szöveg a Himalájában élő lámák körében, és számos nyugati tudós hangsúlyozta fontosságát,²¹ de eddig még nem jelent meg fordításban. A szöveg tartalmilag egy hosszú jóslat, melyet Padmasambhava ad Triszong Decen királynak Szamjében²² a hanyatló korszak jeleiről, és arról, hogyan őrizheti meg a Dharma követője emberi mivoltát a világkorszak vé-

¹⁸ Rig 'dzin rgod kyi ldem phru can (1337–1408).

¹⁹ *Byang gter*.

²⁰ *'Bras mo gzhong*. Földrajzilag a mai Szikkim területének felel meg.

²¹ Orofino 1991: 240.; Ehrhard 1997: 361. fn. 22.; Childs 1999: 137.

²² Tibet első kolostora, amelyet ca. 775–779 között építettek. Ma is működik, Dranang járás része.

gén. De miért beszél minden buddhista tanítás a hanyatló korról és a világkorszak végéről?

Minden hagyományos buddhista kultúra feltételezi egy végtelen kozmológia létezését, melyet szamszárának neveznek, így abszolút értelemben nem beszélhetünk buddhista eszkatológiáról. Ugyanakkor számos relatív eszkatológia alakult ki különböző történelmi helyzetek függvényében. A hanyatlás és világvége kozmikus víziói arról tudósítanak, hogyan veszik át az irányítást a zavaró érzelmek és a felhalmozott negatív karma, és hogy ennek eredményeképpen az emberi átlagéletkor is egyre csökken. Míg az aranykorban, a kalpa csúcán nyolcvanezer évig tart egy ember élete, Śākyamuni korában, aki már a hanyatló korszak buddhája, már csak nyolcvan évig, és ez tovább csökken, míg az átlagéletkor összesen tíz év lesz.²³ Ez lesz a világkorszakunk legmélyebb pontja, amikor eljön a végső, világméretű háború ideje, és menekülni kell. Ez az elképzelés már a Páli kánonban is megtalálható,²⁴ és nyilvánvaló a tibeti szövegből, hogy az eltelt évszázadok sokasága ellenére a tibeti buddhista vízió is ugyanazt a metanarratívot követi. A 13–18. század közötti időszakban különböző mongol törzsek gyakran fosztogatják Tibetet, általában egy a hatalmat átvenni kívánó tibeti buddhista iskola szövetségeseként, ezért a nyingma szerzők, mivel az ő iskolájuk az egyetlen, mely nem tör politikai hatalomra, és ezért gyakran áldozata e harcoknak, ezeket a támadásokat a végső, világméretű háborúval azonosítják. A politikai helyzet mellett Tibet romlott erkölcsi, a társadalom általános hanyatlása veszélyezteti a dharma fennmaradását. Mivel időről időre a belső káosz elviselhetetlenné válik, számos nyingma láma úgy látja, hogy a végső csata gyorsan közeleg. A *Sbas yul spyi'i them byang* azt mondja:

„Amikor az indiai Vajrásánát²⁵ elfoglalják a türkök²⁶, Māra²⁷ virágos nyilait²⁸ kilövi Tibetre. Tibetben, a Hó országában a Tanítás fenntartása többé nem lehetséges. A mārák királya a Méru hegy csúcsáról hét nyilat lő Tibetre. Emiatt eltűnik a Nap és a Hold fénye, megszűnik az

²³ Egy izgalmas könyv a hanyatló korszakról szóló buddhista forrásokról: Nattier 1991.

²⁴ *Cakkavatti-sīhanāda-sutta*, *Dīghanikāya* 26. 14. Lásd *Jolmó maṇḍala* – Horváth Z. Zoltán emlékére című cikkem, ahol részletesebben foglalkoztam a téma kozmológiai hátterével. Gelle 2014.

²⁵ *Rdo rje gdan*. Hely Indiában, ahol Gautama Siddhārtha megvilágosodott. A mai Bodhgyāval azonosítják, Bihár, India.

²⁶ *Du ru kha*. Az eseményt, amikor *Du ru kha rgyal po* lerombolta *Rdo rje gdan* szentélyét. számos tibeti szöveg is megőröki. Lásd még Sørensen-Hazod 2005: 284. és Vitali 2001: 26–27.

²⁷ *Bdud*. A buddhista Gonosz.

²⁸ *mtshon cha'i me tog*.

év és a hónap Jambudvīpán.²⁹ Külső jele ennek, hogy az ég vörösen ég. Belső jele, hogy a körzetek vezetőit, a katonai parancsnokokat, helyi nagyurakat, nagyobb hatalommal rendelkezőket mind eltalálja Māra³⁰ mérgezett³¹ nyila. Azonnal égő gyűlölet, maró, vad féltékenység születik bennük. Öldösní kezdenek, elpusztítják [egymást]. A tudós lámákat, spirituális mestereket és tanítókat a reménytelenség nyila találja el, azonnal kihűl a szívük, elveszítik a reményt. Akinek még van hite a gyakorláshoz, azt megszegyenítik. Elfordulnak a Dharmától, és világi dolgokkal foglalkoznak. Elfordulnak a gyakorlástól, és csak a szavakra hagyatkoznak. A fél ország szerzetesi csuhát visel, de kevesen követik a Buddha szavát. [...] ³² Úgy, ahogy egy kismadarat elragad a héja, a tibetiek sem tudnak egy dologra koncentrálni, csak verdesnek és kiabálnak. És mivel harcolnak egymással, már csak harminc évig élnek. Abban az időben az erényesek, akik még őrzik a megvilágosodás gondolatát,³³ akik elszántak és erősek, vannak társaik és tartalékaik, elindulnak, hogy megtalálják az utat, hogy ügyes módszerekkel, felismerve az előnyös körülményeket, elfoglalják majd az elrejtett földet.”³⁴

Az „elrejtett föld”³⁵ egy olyan, földrajzi értelemben is létező hely, ahol létrehozható egy ideális társadalom legitim uralkodó vezetésével a királykori Tibet mintájára,³⁶ ez az a hely, amely menedéket nyújt a végső csata idején a dharmát megőrizni kívánóknak, azoknak, akiknek élete veszélyben van Tibetben. Ugyanakkor egy különleges spirituális adottságokkal rendelkező hely, mely támogatja a gyakorlást, így különösen ajánlott olyanoknak, akik hosszabb időt akarnak tölteni magányos meditációval. Szellemi kincsek is el vannak rejtve ezen a földön, melyet a megvalósított jógik aktivizálhatnak. Az *Északi Kincs hagyomány* szerint a hét legfontosabb elrejtett föld Tibet és Nepál határvidékén:

²⁹ A buddhista kozmológia elképzelése szerint a déli kontinens, India, melyet általánosan az emberi világ szinonimájaként használnak.

³⁰ *gsod byed kyi dug*. Egyszerűen gyilkos mérget is jelenthet, de a *gsod byed* fordítása lehet Māra vagy Yamarāja, a Halál Ura.

³¹ *dug* (sz. *klesa*).

³² Itt folytatódik tovább az erkölcsi hanyatlás jeleinek felsorolása, hogy találja el Māra nyila a minisztereket, a férfiakat, a nőket, stb. de a cikk keretei sajnos nem adnak lehetőséget az egész szöveg közlésére.

³³ Sz. *bodhicitta*.

³⁴ *Sbas yul spyi'i them byang*: 4–5.

³⁵ *Sbas yul*.

³⁶ Lásd Childs 1999.

1. Az áldott boldogság völgye (*Bde ldan skyid mo lung*)³⁷ Tsum völgy
2. A titkos lótuszliget (*Sbas pa pad ma'i tshal*)³⁸ Yolmo Gangra
3. A *ḍākiṇīk* játszótère (*Rol pa mkha' 'gro gling*)³⁹ Khumbu
4. Artemisia völgye (*Mkhan pa lung*)⁴⁰ Arun völgy
5. Az istenek központi palotája (*Lha yi pho brang sdings*) nincs beazonosítva
6. A rizs völgye (*Sbas yul 'bras mo shong*) Szikkim
7. A búza medence (*Gro mo khud*)⁴¹ Chumbi völgy

A *Sbas yul spyi'i them byang* hosszan tárgyalja az útvonalakat, melyeken meg lehet közelíteni az elrejtett földeket; a mantrákat és gyakorlatokat, melyek védelmezik az utazót; és érdekes módon számos olyan helyet is említ a szöveg, ahol konkrét anyagi kincsek vannak elrejtve útközben – arany, türkiz, zű⁴² –, melyeket egyrészt saját szükségleteinek biztosítására használhat a kincsmester, másrészt a szöveg konkrét instrukciókat ad, hol építsen pihenőhelyeket, templomot, elvonulásra alkalmas házikót az, aki a kincset megtalálja. Aztán jóslatok következnek, melyek leírják, hogy ki lesz az a szerencsés kincsmester, aki megnyitja az elrejtett földet, honnan érkezik, és milyen gyakorlatoknak mestere. Nehezen megközelíthető völgyeket említ a szöveg, melyek mélyen a hegyekben fekszenek, és számos alkalommal ismétli, hogy erre azért van szükség, mert idegen hadseregek nem tudják ezeket megközelíteni. Tibetben bizonyos templomok a nép, a kultúra életerejét is képviselik, emiatt érdekes az a rész, mely leírja, hogyan lehet megvédeni Szamjét, amikor már mindenki délre menekült az öldöklés elől.

„Amikor a tibetiek mind a déli völgyekbe mennek, rejtsetek el egy mérges gázzal töltött amulett-tartót a Szamje kapujánál. Ha a Szamjét lerombolják, polgárháború lesz Tibetben. Ha a háromszintes központi templom⁴³ elpusztul, akkor idegen csapatok támadják meg Tibetet.

³⁷ Tsum völgy Nepálban található a Manaslu közelében, a tibeti-nepáli határnál.

³⁸ Jolmó első neve (Minden elrejtett völgynek van külső, első és titkos formája és erre vonatkozó neve is). Jelenleg Jolmó történetével és az erre vonatkozó tibeti *gter ma* szövegek fordításával foglalkozom.

³⁹ Rolwaling. Khumbutól nyugatra van, Dolakhától négy-öt nap gyalog keleti irányban.

⁴⁰ Két helyet is azonosítottak Khenbalungként: az egyik Bhutánban van, a másik az Arun-völgyben Nepálban.

⁴¹ Lásd Schwieger 1985.

⁴² Gzi.

⁴³ *Dbu rtse rigs gsum*. A Szamje kolostor főtemploma.

Ha a háromszintes Szamje és a lhaszai Mágikus Illúzió Temploma⁴⁴ nem pusztul el teljesen, akkor az ellenség nem okoz nagy pusztítást, és Tibet megmenekül. Ezért kenjetekek szantálfaolajat egy ember orrlyukába, aki a Majom évében született; egész testét és fejét kenjetekek be vastagon kecskezsírral, és tegye ő a vajjal beborított festett bőr amulett-tartót a Szamje küszöbe alá, nyissa ki és fusson el. Így az idegen csapatok nem tudják majd a Szamjét megközelíteni. Három éven belül Māra csapatai visszatérnek majd saját földjükre, és harminc évig boldogság uralkodik Tibetben. De az idők végén, bármit is próbáljatok, nem lehet már megállítani a harcot, tibetiek, meneküljetekek a déli völgyek mélyére!”⁴⁵

A szöveg számos részből áll, melyek lehet, hogy különböző történelmi helyzetekben, akár más-más évszázadban születtek. Az, hogy a kolofón szerzőként Rigzin Gödemet jelöli meg, nem jelenti feltétlenül azt, hogy a szöveg minden része a 14. században íródott. Egyes részek íródhattak korábban, mások talán később, a hangsúlyt nem erre helyezik, hanem a szövegben szereplő tanítások hitelességére és tekintélyére. Minden tibeti írásmű kompiláció, egy évszázadokon át változó, formálódó tanítás egy bizonyos hagyománylánc általi értelmezésének pillanatnyi lenyomata. Gyakori eljárás az, hogy a szöveget a hagyományvonal leghíresebb, legnagyobb tekintéllyel rendelkező képviselőjének tulajdonítják. Egy szöveg hitelességének ez az egyik legerősebb pillére. Hűnek lenni a hagyományhoz azt jelenti Tibetben, hogy a szerző nagy mennyiségű szöveget képes memorizálni, és olyan láma, akinek vallási tekintélye van; az általa írott művek népszerűségét nagyban befolyásolja személyes tudása, a vallási hierarchiában elfoglalt helye, és a neki vagy korábbi tevékenységének tulajdonított vallási legitimitás. Emiatt a *Sbas yul spyi'i them byang* esetében sem az a központi kérdés, hogy mikor íródott, hanem hogy mennyire képviseli az Északi Kincs hagyomány tanításait. Érdekes, hogy a viszonylag lehatárolható nagyobb részekből álló szöveg említi Rdo rje gdan (sz. Vajrāsana) elpusztítását,⁴⁶ és többször Mudur Nagpo támadását,⁴⁷ ugyanakkor a szöveg vége felé azt mondja: „Tibet szenvedése akkor kezdődik, amikor Mangjül Gungthangban a királyi [család leszármazási] vonalát kés vágja el. A valódi katasztrófa a második gyilkossággal kezdődik. A harmadik azt mutatja, hogy nincs esély a boldogságra Tibetben, és menekülni kell az elrejtett földekre, a védett déli völgyekbe.”⁴⁸ Ez a megjegy-

⁴⁴ *Lha sa 'phrul snang*. A lhaszai főtemplom, a Dzsokhang másik neve.

⁴⁵ *Sbas yul spyi'i them byang*: 13.

⁴⁶ 11. század.

⁴⁷ A mongol Fekete Dorta 1240-ben támadta meg Tibetet, a vas egér évében. Lásd Dudjom 1991: 766.; Stein 1972: 77–80.; Shakabpa 1967: 61.

⁴⁸ Amikor a királyt késsel leszúrják. *Sbas yul spyi'i them byang*: 14.

zés azért is érdekes, mert számos más elrejtett völgyekről szóló szövegben is szerepel,⁴⁹ és szintén valós történelmi eseményre utal, igaz, 17. századira.⁵⁰ Ahogy korábban már említettem, a kincsmester a *gter ma* felfedezése és leírása után önmagát jelöli meg a szöveg írójaként, ami a hagyomány értelmezése szerint azt jelenti, hogy nem szerzője, hanem írásba foglalója a tanításnak, ami közvetlenül Padmasambhavától származik. A kritikus vallástörténész szempontjából a kincsszövegek apokrif iratok, melyeket követők szent szövegeknek tartanak. Mindemellett az új iskolák mesterei jelentős méretű irodalmat hoztak létre, mely vitatja a kincsszövegek eredetét és érvényességét. Számos modern tibetológus is, sok tibeti buddhistával együtt a kincsszövegeket a Padmasambhavától származás történelmietlen állítása miatt nem tartja legitim tanításnak, de sokan egyetértenek abban, hogy ezek a szövegek gyakran tartalmaznak egészen korai autentikus tanításokat is. Tehát az évszázados vita a kincsszövegek autenticitása és legitimitása körül folytatódik, ugyanúgy, ahogy a kincsek, azaz elrejtett tanítások felfedezése is.

E próféciaák jelentősége, hogy „számos tibeti láma e kincsszövegeket követve valóban letelepedett a Himalájában ezeken az elrejtett földeken, és megpróbálta átalakítani a környezetet, templomokat, sztúpákat építve a próféciaák szerint. E karizmatikus vallási vezetők hatására a helyiek sokan feladták valásukat és a buddhizmus követői lettek. Ha Észak-Nepálban ma ellátogatunk ezekre a helyekre, láthatjuk, hogy az elrejtett völgyek hagyománya ma is él.⁵¹ A ma élő kincsmesterek között olyan népszerű lámák vannak, mint Chatral Rinpoche, Namkhai Norbu Rinpoche, Sogyal Rinpoche. Ők gyakran azzal magyarázzák a kincshagyomány létjogosultságát, hogy az idő és az emberek sokszor nem érettek bizonyos tanítások befogadására, emiatt jobb, ha bizonyos tanítások rejtve maradnak, míg a megfelelő alkalom el nem érkezik. Bár nagyon úgy tűnik, hogy a történeti Buddhának nincs közvetlen kapcsolata a *gter ma* tanításokkal, a *nyingma* (*rnyig ma pa*) iskola követői számára a *gter ma* is a „Buddha szava”, amit az is bizonyít, hogy a kincsszövegek gyakran kezdődnek a klasszikus szútrák megszokott formulájával: „*di skad bdag gis thos pa...*”⁵²

⁴⁹ Például *Sbas yul khan pa lung gi gnas yig mthong ba don ldan bzhugs so*, lásd Reinhard 1978: 17.; *Ka thog rig 'dzin Tshe dbang nor bu* leírását a *Bod rje gdung rabs*-ban (16b), melyet Childs 1999: 142. idéz.

⁵⁰ Tsang királya, Karma Phun tshogs rnam rgyal pusztítja el végleg a Gungthang királyságot 1620-ban. Shakabpa 1967: 98.

⁵¹ Köszönettel tartozom a Bécsi Egyetemnek és a CIRDIS Kutatási Alapnak, hogy 2011 és 2014 között a „Kulturális kapcsolatok a Himalája határvidékén” elnevezésű doktori kollégium keretein belül támogatták az elrejtett földekről szóló kutatásaimat.

⁵² Sz. *Evam mayā śrutam*. „Így hallottam.” Ezt a formulát a szútrákban mindig az követi, hogy „egykoron, amikor a Buddha itt és itt tartózkodott...”, jelezve, hogy a történet autentikus szemlélőtől, tanítványtól, közvetlen tapasztalatból származik.

1. kép Jolmó. (Fotó: Gelle Zsóka)

2. kép A sárkányon lovagló Ama Jangri, Jolmó elrejtett földjének védelmezője és a Padmasambhava által elrejtett kincsek őre (*gter bdag*). Tsiri temploma, Jolmó.
(Fotó: Gelle Zsóka)

Irodalom

- Brauen-Dolma, M.: Milleniarism in Tibetan Religion. In: Nimri Aziz, B. – Kapstein, M. Manohar (eds.): *Soundings in Tibetan Civilization*. New Delhi 1985, pp. 245–256.
- Childs, G.: Refuge and Revitalization: Hidden Himalayan Sanctuaries (Sbas-yul) and the Preservation of Tibet's Imperial Lineage. *Acta Orientalia* 60 (1999) pp. 126–158.
- Conze, E.: *The Perfection of Wisdom in Eight Thousand Lines and Its Verse Summary*. Four Seasons Foundation, Bolinas 1973.
- Dargyay, E. K.: *The Rise of Esoteric Buddhism in Tibet*. Motilal Banarsidass, Delhi 1979.
- Davidson, R. M.: An Introduction to the Standards of Scriptural Authenticity in Indian Buddhism. In: Buswell, R. E. Jr. (ed.): *Chinese Buddhist Apocrypha*. University of Hawaii Press, Honolulu 1990, pp. 291–325.
- Davidson, R. M.: Gsar ma Apocrypha. The Creation of Orthodoxy, Grey Texts, and the New Revelation. In: Eimer, H. – Germano, D. (eds.): *The Many Canons of Tibetan Buddhism*. Proceedings of the 9th Seminar of the IATS. Brill, Leiden 2002.
- Davidson, R. M.: *Tibetan Renaissance. Tantric Buddhism in the Rebirth of Tibetan Culture*. Columbia University Press, New York 2005.
- Davidson, R. M.: Himalayan Buddhist Valleys as Tantric Ecologies. In: *Buddhist Himalaya. Studies in Religion, History and Culture*. Proceedings of the Golden Jubilee Conference of the Namgyal Institute of Tibetology, 2008. Gangtok, 2011, pp. 135–150.
- Doctor, A.: *Tibetan Treasure Literature. Revelation, Tradition and Accomplishment in Visionary Buddhism*. Snow Lion, Ithaca 2005.
- Dotson, B.: 'Emperor' Mu rug btsan and the 'Phang thang ma Catalogue. *JlABS* 3 (2007) pp. 1–25.
- Dudjom Rinpoche: *The Nyingma School of Tibetan Buddhism. Its Fundamentals and History*. 2 vols. Gyurme Dorje – Kapstein, M. (eds. and trans.) Wisdom Publications, Boston 1991.
- Ehrhard, F.-K.: A 'Hidden Land' in the Nepalese-Tibetan borderlands. In: Macdonald, A. W. (ed.): *Mandala and Landscape*. (Emerging Perceptions in Buddhist Studies 6) D. K. Printworld, New Delhi 1997, pp. 335–364.
- Germano, D.: The Seven Descents and the Early History of Rnying ma Transmissions. In: Eimer, H. – Germano, D. (eds.): *The Many Canons of Tibetan Buddhism*. Proceedings of the 9th Seminar of the IATS. Brill, Leiden 2002.

- Gyatso, J.: Signs, Memory and History. A Tantric Buddhist Theory of Scriptural Transmission. *JIAS* 9 (1986) 2. pp. 7–35.
- Gyatso, J.: Genre, Authorship, and Transmission in Visionary Buddhism. The Literary Tradition of Thang-stong rGyal-po. In: Goodman, S. D. – Davidson, R. M. (eds.): *Tibetan Buddhism. Reason and Revelation*. State University of New York Press, Albany 1992, pp. 95–106.
- Gyatso, J.: The Logic of Legitimation in the Tibetan Tradition. *History of Religions* 33 (1993) 2. pp. 97–134.
- Gyatso, J. *Apparitions of the Self. Secret Autobiographies of a Tibetan Visionary*. Princeton University Press, Princeton 1998.
- Herrmann-Pfandt, A.: *Die Lhan kar ma. Ein früher Katalog der ins Tibetische übersetzten buddhistischen Texte*. ÖAW, Wien 2008.
- Jamgön Kongtrül Lodrö Taye: *Myriad Worlds. Buddhist Cosmology in Abhidharma, Kālacakra and Dzog-chen*. Snow Lion, Ithaca 1995.
- Jamgön Kongtrül Lodrö Taye: *The Hundred Tertöns. A Garland of Beryl*. KTD Publications, Woodstock 2011.
- MacQueen, G.: Inspired Speech in Early Mahayana Buddhism II. *Religion* 12 (1981) 1. pp. 52.
- Nattier, J.: *Once Upon a Future Time. Studies in a Buddhist Prophecy of Decline*. Asian Humanities Press, Berkeley 1991.
- Orofino, G.: The Tibetan Myth of the Hidden Valley in the Visionary Geography of Nepal. *East and West* 1 (1991) pp. 239–271.
- Reinhard, J.: Khenbalung. The Hidden Valley. *Kailash* 6 (1978) 1. pp. 5–35.
- Schwieger, P.: Die Werksammlungen Kun tu bzang po'i dgongs pa zang thal, ka dag rang bgung rang skor und mkha' 'gro gsang be ye shes kyi rgyud. In: Schuh, D. (ed.): *Tibetische Handschriften und Blockdrücke*. Vol. 9. Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1985.
- Shakabpa, Ts. W. D.: *Tibet. A Political History*. Yale University Press, New Haven – London 1967.
- Sørensen, P. K. – Hazod, G.: *Thundering Falcon. An Inquiry into the History and Cult of Khra-brug Tibet's First Buddhist Temple*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2005.
- Stein, R. A.: *Tibetan Civilization*. Faber & Faber, London 1972.
- Ten Suttas from Dīgha Nikāya: Long Discourses of the Buddha*. Burma Pitaka Association (Reprinted by the CIHTS, ed. Ven. Samdhong Rinpoche), Rangoon 1984.
- Tulku Thondup: *Hidden Teachings of Tibet. An Explanation of the Terma Tradition of Tibetan Buddhism*. Wisdom Publications, Boston 1986.
- Tulku Thondup: The Terma Tradition of the Nyingmapa School. *Tibet Journal* 15 (1990) 4. pp. 149–158.

Walshe, M.: *Thus Have I Heard. The Long Discourses of the Buddha: Dīghanikāya*. Wisdom Publications, London 1987.

Watson, B. (trans.): *The Lotus Sutra*. Columbia University Press, New York 1993.

Sbas yul spyi'i them byang bzhugs so/ fs.467–499. In: *Byang gter lugs kyi rnam thar dang ma 'ongs lung bstan*. Collected biographies and prophecies of the *byang gter* tradition. 1983. fs. 598. Size: 8x38 cm. *dbu med*. Gangtok: Sherab Gyaltzen and Lama Dawa. Reproduced from manuscripts from the library of Lama Sengge of Yolmo. TBRC LC Classification: BQ7920. C64; S. No. 136.

ZSÓKA GELLE (PhD candidate)

Orientalist, University of Vienna, Doctoral College: Cultural Transfers and Cross-contacts in the Himalayan Borderlands

***Gter ma* on the Age of Decline: On authorship and authenticity of a 14th century treasure text**

I wish to address the question of authorship and concomitant authenticity of treasure texts, a body of prophetic literature, discovered by Tibetan lamas, so-called 'Treasure Revealers' (*gter ston*), who belong to the Nyingma tradition of Tibetan Buddhism.

After an overview of the structure and transmission of Treasures, I will use the *Sbas yul spyi'i them byang* (General description of Hidden Lands) as an example, a Treasure text of the *Byang gter lugs kyi rnam thar dang ma 'ongs lung bstan* (Biographies and Prophecies of the Northern Treasure tradition) collection, that gives a detailed description of the external and internal signs of decline, the time when people need to leave Tibet due to foreign invasion, civil war and moral decline. It is a visionary guidebook to hidden lands, and not only suggests ways to get there, but also provides instructions of how the land could be tamed, where temples should be built, or religious communities needed to be established.

By shortly presenting and analysing some parts of the text, I wish to find out why a text in spite of being a compilation is attributed to a certain author, and what reasoning the followers of the Nyingma school use to prove that Treasure texts are also authentic teachings, the words of the Buddha.